

Войтенко А. Б.

керівник

Львівська обласна прокуратура

<http://orcid.org/0000-0002-6174-499X>

МЕХАНІЗМ ПЕРЕВІРКИ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРОКУРОРІВ: ПСИХОЛОГО-ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ

JEL Classification: K 19
SECTION "LAW": Право

Анотація. Метою статті є розкрити і дослідити основні психолого-юридичні аспекти механізму перевірки доброчесності прокурорів. Зазначено, що у сучасних умовах діяльності органів прокуратури актуалізується проблема психологічного дослідження особистості прокурорів в антикорупційному аспекті, формування в них здатності і вміння протистояти та протидіяти корупціогенним факторам і загрозам. У загальному плані доброчесність прокурора може розглядатися як психологічно-правова установка (аттитюд) особистості на недопущення (безумовну й абсолютну відмову від певних дій) поведінки, яка ганьбить звання прокурора або може пошкодити авторитету прокуратури, в тому числі з питань моралі, чесності, непідкупності, відповідності рівня життя прокурора його статусу, дотримання присяги і правил прокурорської етики. З метою з'ясування психологічних особливостей перевірки доброчесності прокурора варто поетапно розглянути її основні нормативно-процедурні моменти. Зроблено висновок про те, що питання удосконалення правового та організаційного механізму проведення перевірки доброчесності прокурорів залишається актуальним і в сучасних реаліях потребує подальшого наукового дослідження. Встановлено, що тут важливе значення також має застосування європейських моделей підготовки та підвищення кваліфікації прокурорів з метою підготовки високопрофесійних прокурорів в Україні. Уточнення потребують і питання динаміки формування особистісних підструктур на різних етапах професійного шляху прокурора, також маловивченими залишаються закономірності формування професійноважливих для прокурора якостей, їх динаміка в ході інтеграції особистості в професійне середовище, а також взаємодія професійного та особистого шляху працівника органів прокуратури.

Ключові слова: прокуратура, прокурор, доброчесність, психолого-юридичні аспекти, Верховна Рада України, Генеральний прокурор.

Annotation. The purpose of the article is to reveal and investigate the main psychological and legal aspects of the mechanism of checking the integrity of prosecutors. It is noted that in the current conditions of the prosecutor's office the problem of psychological research of prosecutors' personality in the anti-corruption aspect, formation of their ability and ability to resist and counteract corruption-causing factors and threats is actualized. In general, the integrity of the prosecutor can be seen as a psychological and legal attitude (attitude) of the individual to prevent (unconditional and absolute refusal of certain actions) behavior that disgraces the title of prosecutor or may damage the authority of the prosecutor, including morality, honesty, integrity, compliance with the prosecutor's standard of living, his status, observance of the oath and the rules of prosecutorial ethics. In order to clarify the psychological features of the prosecutor's integrity check, it is necessary to gradually consider its main regulatory and procedural aspects. It is concluded that the issue of improving the legal and organizational mechanism for conducting a review of the integrity of prosecutors remains relevant and in modern reality requires further research. It is established that the application of European models of training and advanced training of prosecutors for the purpose of training highly professional prosecutors in Ukraine is also important here. The issues of dynamics of formation of personal substructures at different stages of a prosecutor's professional path also need clarification. The regularities of formation

of professionally important qualities for a prosecutor, their dynamics during integration of a person into a professional environment, as well as interaction of professional and personal path of a prosecutor.

Keywords: prosecutor's office, prosecutor, integrity, psychological and legal aspects, Verkhovna Rada of Ukraine, Prosecutor General.

Вступ

У сучасних умовах діяльності органів прокуратури актуалізується проблема психологічного дослідження особистості прокурорів в антикорупційному аспекті, формування в них здатності і вміння протистояти та протидіяти корупційним факторам і загрозам. У загальному плані доброчесність прокурора може розглядатися як психологічно-правова установка (аттитюд) особистості на недопущення (безумовну й абсолютну відмову від певних дій) поведінки, яка ганьбить звання прокурора або може пошкодити авторитету прокуратури, в тому числі з питань моралі, чесності, непідкупності, відповідності рівня життя прокурора його статусу, дотримання присяги і правил прокурорської етики. З метою з'ясування психологічних особливостей перевірки доброчесності прокурора варто поетапно розглянути її основні нормативно-процедурні моменти [1].

Дослідженням певних проблем стосовно перевірки доброчесності прокурорів займалися такі фахівці, як І. Бевзюк, С. Данілін, В. Долежан, П. Каркач, М. Косюта, А. Лапкін, І. Марочкін, Є. Попович, О. Толочко, С. Подкопаєв, Р. Скриньковський, Л. Сопільник, М. Сурженко, О. Шандула, О. Шинальський, П. Шумський та інші. Проте, багато питань по даній темі є не вирішеними, зокрема – питання, які стосуються механізму перевірки доброчесності прокурорів (психолого-юридичні аспекти).

Мета статті

Метою статті є розкрити і дослідити основні психолого-юридичні аспекти механізму перевірки доброчесності прокурорів.

Результати дослідження

Згідно з ч. 5 ст. 19 Закону України «Про прокуратуру» [2] прокурор зобов'язаний щорічно проходити таємну перевірку доброчесності. Таємну перевірку доброчесності прокурорів Генеральної прокуратури України, регіональних та місцевих прокуратур проводять підрозділи внутрішньої безпеки в порядку, затвердженому Генеральним прокурором України, яким визначаються підстави, процедуру проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів. На виконання вказаного обов'язку кожен прокурор мусить щороку до 1 лютого подавати до підрозділу внутрішньої безпеки власноруч заповнену анкету доброчесності прокурора за формою, затвердженою наказом Генерального прокурора України від 16 червня 2016 № 205 [3]. Дана анкета складається з відомостей про родинні зв'язки та переліку тверджень, правдивість яких прокурор повинен задекларувати шляхом їх підтвердження або заперечення.

Також варто виокремити низку психологічних особливостей вказаного процедурного моменту проходження прокурором перевірки на доброчесність, а саме [1] (І. Бевзюк):

1) прокурор шляхом заповнення анкети демонструє й матеріалізує у письмовій формі відображену в його свідомості установку (аттитюд) щодо негативних форм поведінки, несумісної зі статусом прокурора та правилами прокурорської етики. Наприклад прокурор має підтвердити, що за час перебування на певній посаді він не здійснював дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності органів прокуратури.

2) якщо прокурор не підтверджує визначені в анкеті твердження, це свідчить про невиконання ним обов'язку щорічно проходити перевірку доброчесності та є підставою для притягнення його до відповідальності відповідно до законів.

3) враховуючи попередню обставину, при заповненні анкети доброчесності твердження прокурора мають бути правдивими. Саме цим демонструється важлива професійна риса характеру та ознака особистості прокурора – чесність. (адже слово доброчесність утворюється зі слів «добро» і «чесність»). Чесність відображає одну з найважливіших вимог моральності та рефлексує: правдивість (говорити істину, не приховувати від інших людей і самого себе дійсний стан справ); принциповість (вірність певній ідеї в переконаннях і проведенні цієї ідеї в поведінці); вірність прийнятним зобов'язанням; суб'єктивну переконаність у правоті проведеної справи; щирість перед іншими і перед самим собою

щодо тих мотивів, якими людина керується; визнання і дотримання прав інших людей на те, що їм законно належить. При психологічній оцінці рис характеру особистості чесність нерідко корелюється з правдивістю, зіставляється з протилежними чесності феноменами, такими як брехливість, обман, розглядається як важлива моральна якість тощо. У літературі з психології чесність може описуватися або як ситуативний прояв особистості, або як особистісна риса [4, с. 9]. Цікавим є підхід до чесності як до системи особистісних рис, які вбирають такі якості, як правдивість (важливість правди та істини), відкритість і щирість, конгруентність (узгодженість, згода з самим собою), відповідальність і довіру до себе й оточуючих. Чесність як міжособистісний феномен забезпечує відкритість і довіру в спілкуванні та взаємодії між людьми, а чесність як внутрішньоособистісний феномен створює основу стійкого та позитивного ставлення до себе. Не ставлячи за мету приєднання до дискусії щодо цього етико-психологічного явища, в межах нашого предмету скористаємось поглядами на чесність Б. С. Братуся, котрим цей феномен розглядається як цілісне смислове утворення. На його думку, це не правило або звід правил, не конкретний мотив або сукупність мотивів. Це визначений загальний принцип співвіднесення мотивів, цілей і засобів життя, в тому чи іншому вигляді реалізований у кожній новій конкретній ситуації [5, с. 97].

4) спираючись на розглянуте вище поняття чесності прокурора, рефлексія якого у нашому випадку полягає в правдивості його тверджень, внесених ним до анкети доброчесності, можна говорити про виконання моральний обов'язок прокурора утриматися від внесення до цього документу неправдивих і недостовірних даних. Як відомо, існують дві основні форми брехні: 1) спотворення та 2) умовчання [6, с. 12]. З огляду на це, приводом для проведення таємної перевірки доброчесності прокурора є лише інформація, яка свідчить про недостовірність (1) або неповноту (2) одного чи декількох тверджень, зазначених ним в анкеті доброчесності.

5) важливою рисою даного виду перевірки є презумпція доброчесності прокурора. Тобто, за відсутності доказів зворотного, зібраних під час службового розслідування, представлені прокурором в декларації доброчесності відомості вважаються достовірними [1–6].

Висновки

За результатами дослідження літературних джерел [1–14] доцільно зазначити, що, питання удосконалення правового та організаційного механізму проведення перевірки доброчесності прокурорів залишається актуальним і в сучасних реаліях потребує подальшого наукового дослідження. Встановлено, що тут важливе значення також має застосування європейських моделей підготовки та підвищення кваліфікації прокурорів з метою підготовки високопрофесійних прокурорів в Україні. Уточнення потребують і питання динаміки формування особистісних підструктур на різних етапах професійного шляху прокурора, також маловивченими залишаються закономірності формування професійно важливих для прокурора якостей, їх динаміка в ході інтеграції особистості в професійне середовище, а також взаємодія професійного та особистого шляху працівника органів прокуратури.

Список використаних джерел

1. Бевзюк І. М. Психолого-юридичний механізм перевірки доброчесності прокурорів // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.): у 2 ч. / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. Ч. 2. С. 27–29.
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
3. Про затвердження Порядку проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів в органах прокуратури України: наказ Генеральної прокуратури України від 16.06.2016 № 205 // Офіційний вісник України від 24.06.2016. 2016. № 47. Ст. 1711.
4. Бормотов А. А. Разработка и апробация методики диагностики честности как устойчивой черты личности // Психология. 2008. Т. 5. № 3. С. 123–136.
5. Братусь Б. С. Аномалии личности. М.: Мысль, 1988. 301 с.
6. Экман Пол. Психология лжи: обмани меня, если сможешь [пер. с англ.] С-Пб.: Питер, 2010. 302 с.
7. Фулей Т. Добір і підготовка суддів та прокурорів у Португалії. Вісник Національної академії прокуратури України. 2012. № 2. С. 101–106.

8. Плуталова О.Г. *Поняття правового механізму державного управління професійною освітою в органах прокуратури України* // *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2019. Вип. 10. С. 106–111.
9. Серета Г.П. *Із виступу на розширеному засіданні колегії Генеральної прокуратури України, присвяченому питанням добору, розстановки, професійної підготовки та виховання кадрів 15 квітня 2008 року* // *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2008. № 1. С. 6–8.
10. *Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми професійної підготовки суддів, прокурорів та працівників правоохоронних органів»* // *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. № 1. С. 5–11.
11. Якимчук М., Лизогуб Б. *Актуальні проблеми професійної підготовки суддів і прокурорів у аспекті європейської інтеграції України* // *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. № 3. С. 10–15.
12. Косюта М.В. *Проблеми та шляхи розвитку прокуратури України в умовах побудови демократичної правової держави: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2002. 467 с.*
13. Chistokletov L. G., Sopilnyk R. L., Sopilnyk L. I., Shishko V. V. Khitra O. L. *Scientific Advancement in Forecasting of Administrative and Legal Threats to the Security of Economic Entities* // *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. 2018. № 9(7). Pp. 2290–2295.
14. Сопільник Р.Л. *Прокуратура і суд в євроінтеграційній парадигмі* // *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2014. № 12. С. 133–137.